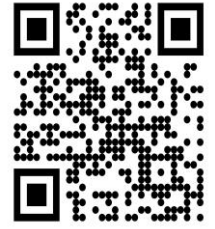

ประเพณีตักบาตรดอกไม้ จังหวัดสระบุรี

ความเป็นมาของประเพณีตักบาตรดอกไม้

ประเพณีตักบาตรดอกไม้ ตามความเชื่อของชาวพุทธ การตักบาตรดอกไม้ เป็นการสร้างอานิสงส์ที่สูงส่งอย่างยิ่ง ปรากฏตามพุทธตำนานว่า พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งกรุงราชคฤห์ ทรงโปรดปรานดอกมะลิมาก ในแต่ละวันจะรับสั่งให้นายมาลาการ นำดอกมะลิสตมาถวายถึงวันละ ๘ กำมือ วันหนึ่งขณะที่กำลังเก็บดอกมะลิ ได้พบเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งเสด็จออกบิณฑบาต นายมาลาการสังเกตเห็นพรรณรังษี ฉายประกายรอบ ๆ พระวรกาย ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธรองค์อย่างยิ่ง จึงตัดสินใจนำดอกมะลิที่มีไปถวาย แต่พระพุทธเจ้า พร้อมกับนั้นก็ตั้งจิตอธิษฐานว่า

“ข้าวของทุกสิ่งทีพระเจ้าพิมพิสารทรงมอบให้เพียงเพื่อยังชีพในภพนี้เท่านั้น แต่การนำดอกไม้ถวายบูชาแก่พระพุทธรองค์ สร้างอานิสงส์ได้ทั้งภพนี้และภพหน้า” หากถูกประหารชีวิตเพราะไม่ได้ถวายดอกมะลิก็ยินยอม

ครั้นภรรยาพยาบาลการทราบความ ก็เกรงกลัวว่าจะต้องโทษที่สามีไม่ปฏิบัติ ตามพระบัญชาของพระเจ้าพิมพิสารก็หลบหนีจากบ้านไป แต่หลังจากที่พระเจ้าพิมพิสาร ทรงทราบกลับพอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก ได้ปูนบำเหน็จรางวัล ความดี ความชอบ แก่พยาบาลการ นับแต่นั้นมาชีวิตของพยาบาลการก็อยู่อย่างมีความสุข

ชาวอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ได้ยึดถือประเพณีตักบาตรดอกไม้ เป็นประเพณีสำคัญ ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำทุกปี และกำหนดเอาวันเข้าพรรษา คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี เป็นวันประเพณีตักบาตรดอกไม้ในวันนั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์รับบิณฑบาตดอกไม้จากพุทธศาสนิกชน แล้วนำออกมาสักการะ พระเจดีย์ที่บรรจุพระเขี้ยวแก้วขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำไปสักการะบูชา พระเจดีย์มหาธาตุองค์ใหญ่ที่บรรจุพระบรมพระสารีริกธาตุ และเข้าโบสถ์ประกอบพิธี สวดอธิษฐานเข้าพรรษา

ประเพณีตักบาตรดอกไม้ ประเพณีสำคัญอยู่คู่กับวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร มาช้านาน พี่น้องประชาชนชาวพระพุทธบาท และพื้นที่ใกล้เคียง ถือเอาวันเข้าพรรษา ของทุกปี (ตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘) เป็นวันตักบาตรดอกไม้ และตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้นมา จังหวัดสระบุรี ได้เพิ่มจำนวนวันตักบาตรดอกไม้จาก ๑ วัน เป็น ๓ วัน มีพิธีตักบาตรดอกไม้วันละ ๒ รอบ คือ รอบเช้าเวลา ๑๐.๐๐ น. รอบบ่ายเวลา ๑๕.๐๐ น.

“ตักบาตรดอกไม้” เป็นประเพณีอันเก่าแก่ที่ควรค่าแห่งการอนุรักษ์ยิ่งเพราะ หนึ่งปีมีหนึ่งครั้ง และมีเพียงแห่งเดียวที่พระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร นอกจาก ชาวพุทธศาสนิกชนจะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่กับการถวายดอกเข้าพรรษาแด่ พระภิกษุสงฆ์ แล้วยังตื่นตา ตื่นใจกับขบวนรถบุปผชาติ ขบวนวัฒนธรรมและการแสดงศิลปพื้นบ้านด้วยที่ขาดเสียมิได้ คือ ความงดงามของดอกเข้าพรรษาที่ บานสะพรั่งทั่วทั้งวัดพระพุทธบาทตลอดทั้ง ๓ วัน

ดอกเข้าพรรษาสีขาว

ดอกเข้าพรรษา

ดอกเข้าพรรษา เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่งต้นคล้าย ๆ ต้นกระชาย หรือขมิ้น สูงประมาณ ๑ คืบเศษ มีดอกสีเหลือง สีขาว และสีน้ำเงินม่วง

ต้นดอกไม้เข้าพรรษา ขึ้นตามไหล่เขาโพธิ์ลังกา หรือเขาสุวรรณบรรพต เทือกเขาวง และเขาพุไถ่ ๆ กับรอยพระพุทธรบาท และจะผลิดอกเฉพาะช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น จนชาวบ้านเรียกชื่อให้เป็นที่เหมาะสมว่า “ต้นเข้าพรรษา”

ดอกไม้เข้าพรรษาที่ชาวพุทธออกไปเก็บนั้น ดอกสีเหลือง ดอกสีขาว ดูจะหาง่ายไม่ลำบากยากเย็นนัก แต่การเก็บดอกไม้เข้าพรรษาสีม่วง ถือกันว่า ถ้าใครออกไปเก็บดอกไม้เข้าพรรษาสีม่วงมาใส่บาตรได้ คนนั้นจะได้รับบุญกุศลมากมายกว่าการนำดอกไม้สีอื่น ๆ มาตักบาตร

หลังจากที่พระภิกษุสงฆ์เดินรับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนแล้ว จะนำดอกไม้ไปสักการะ “รอยพระพุทธรบาท” พระเจดีย์จุฬามณีเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระเขี้ยวแก้วจำลองขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำไปสักการะพระเจดีย์มหาธาตุงค์ใหญ่ ชาวพุทธถือว่าเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระเจดีย์องค์นี้ ทรงเหมือนกับองค์พระธาตุนม เป็นการคารวะต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และระหว่างที่พระภิกษุเดินลงจากพระมณฑปนั้น พุทธศาสนิกชนก็จะนำเอาน้ำสะอาดมาล้างเท้าพระภิกษุสงฆ์ ถือว่าน้ำที่ได้ชำระล้างเท้าให้พระภิกษุสงฆ์นั้นเสมือนหนึ่งได้ชำระล้างบาปของตนด้วย

ประวัติดอกเข้าพรรษา

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี เป็นวันเข้าพรรษา ชาวอำเภอพุทธบาทจะนำดอกไม้ชนิดหนึ่งใช้ตัดบาตรจนกระทั่งเกิดเป็นประเพณีท้องถิ่น ดอกไม้ที่นำมาใช้ตัดบาตรในประเพณีนี้ เรียกกันว่า “ดอกเข้าพรรษา” หรือ “ดอกหงส์เหิน” เพราะลักษณะของดอกและเกสรประดุจดังตัวหงส์ที่กำลังเหินบินด้วยท่วงท่าลีลาอันสง่างามนั่นเอง

หงส์เหิน (Globba Winiti) เป็นพืชจัดอยู่ในวงศ์ขิง เป็นไม้ดอกเมืองร้อนเกิดขึ้นในป่าร้อนชื้นพบได้ในประเทศไทย พม่า และเวียดนาม ต้นหงส์เหิน หรือต้นเข้าพรรษา เป็นไม้ล้มลุก มีสีเหลืองสดใส มีกลีบประดับขนาดใหญ่ตามช่อโดยรอบจากโคนถึงปลายสีของกลีบประดับมีหลายสี เช่น สีเหลือง สีขาว และสีม่วง แต่ละสีมีความเชื่อดังต่อไปนี้

- ❖ สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งพระพุทธศาสนา
- ❖ สีเหลือง หมายถึง สีแห่งพระสงฆ์
- ❖ สีม่วง หมายถึง เป็นสีที่หายากที่สุด ชาวอำเภอพระพุทธบาท เชื่อว่าการใส่บาตรด้วยดอกสีม่วงได้บุญกุศลแรงที่สุด

ความสำคัญ

เจตนาเดิมของชาวบ้านที่ทำประเพณีนี้ เพราะต้องการให้พระที่กำลังเดินขึ้นไป ที่พระอุโบสถ เพื่ออธิษฐานเข้าพรรษาได้มีดอกไม้บูชาพระ ชาวบ้านเองก็พลอยเป็นผู้ได้บุญไปด้วย แต่ปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็นพิธีการใหญ่ มีประชาชนจากท้องถิ่นอื่น มาร่วมงาน ขบวนรถแต่ละอำเภอตกแต่งสวยงาม บางครั้งก็มีการโฆษณากิจกรรมของท้องถิ่นตนไปด้วย เป็นงานที่รวมคน รวมความคิด รวมฝีมือ และรวมศรัทธา

พิธีกรรม

การนำดอกไม้ถวายพระหรือบูชาพระจะทำเมื่อใดก็ได้ แต่ที่ชาวพระพุทธบาท ปฏิบัติกันเป็นพิเศษในวันเข้าพรรษา คือ เมื่อถึงฤดูฝนจะมีดอกไม้ชนิดหนึ่งขึ้นตามเชิงเขา ดอกชนิดนี้มีลักษณะคล้ายต้นกระชายหรือต้นขมิ้น สูงประมาณ ๑ คืบเศษ บางต้น ก็มีดอกสีเหลือง บางต้นก็มีดอกสีขาว บางต้นก็มีดอกสีม่วง ดอกชนิดนี้จะขึ้นเฉพาะหน้าฝนเข้าพรรษาเท่านั้น ชาวบ้านจะเก็บดอกชนิดนี้มาถวายพระ เรียกดอกนี้ว่า ดอกเข้าพรรษา

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐมีความประสงค์จะทำให้งานนี้เป็นประเพณีเอกลักษณ์ของชาวสระบุรี เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงให้แต่ละอำเภอจัดตกแต่งรถ มาร่วมพิธีนี้ มีประชาชนจากอำเภอต่าง ๆ มาร่วมเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงวันเข้าพรรษา เวลาบ่าย (เวลาแน่นอนตามแต่จะกำหนด) ขบวนรถต่าง ๆ จะเริ่มจากหน้าที่ว่าการ อำเภอพระพุทธบาท เคลื่อนขบวนเข้าสู่ถนนสายคู่เพื่อเดินทางมายังมณฑป สองฟาก ถนนจะมีประชาชนนำดอกไม้พรรษามาคอยใส่บาตรพระและชมขบวนรถด้วย หมดขบวนรถจะมีภิกษุ - สามเณร เดินรับดอกไม้ที่ประชาชนนำมาใส่บาตรเมื่อรับหมด ภิกษุ - สามเณรก็เดินขึ้นสู่พระอุโบสถทำพิธีกรรมของสงฆ์อธิษฐานเข้าพรรษา ประชาชนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

ขอขอบคุณข้อมูลและที่มาของภาพ :

ความสำคัญ การตัดบาตรดอกไม้. <https://www.stou.ac.th/offices/rdec/nakornnayok/main/onlineexhibitions/Saraburi/SaraburiPage๑.html>

ตัดบาตรดอกไม้. <https://www.stou.ac.th/offices/rdec/nakornnayok/main/onlineexhibitions/Saraburi/SaraburiPage๑.html>

ประเพณีตัดบาตรดอกไม้. Isara Naksanee/Shutterstock.com

ประวัติดอกเข้าพรรษา. <http://www.saraburi.go.th/web๒/tradition/detail/๑/data.html>

รูปภาพตัดบาตรดอกไม้. Naronta/Shutterstock.com <https://travel.trueid.net/detail/k๙kbAKXy๑q๐>

เรียบเรียงโดย นางสาวสนธยา ศรีสมปอง
สถาบันศิลปวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง